

O APLICĂ CU CHIPUL MEDUSEI DESCOPERITĂ LA CELIC-DERE

Gavrilă Simion

Résumé : L'auteur décrit l'aspect d'une applique de bronze avec le visage de la Méduse, une découverte fortuite sur le versant du Nord du cimetière de la Monastère du Celic-Dere. Du point de vue artistique, l'auteur la classifie comme une œuvre de série qui a sert comme pièce d'ornement, qui se fixait par l'intermédiaire de deux petits clous sur les parois de n'importe quel type d'objet. Elle a été datée dans les IIe-IIIe siècles ap. J.-C.

Mots clef: époque romaine, visage Medusa, pièce d'ornement

Cuvinte cheie : epoca romană, aplică Medusa, piesă ornament

Versanții Celicului oferă pentru arheologi un adevărat câmp de surprize, atât pentru preistoricieni, cât și pentru cei ce lucrează în perioada clasicismului roman¹.

Descoperirea ce o prezentăm în rândurile următoare constituie semnalul și izvorul unui nou sit arheologic care se situează pe versantul din nordul cimitirului Mânăstirii Celic-Dere. Este vorba de o descoperire fortuită romană, încredințată de maica Aglăița muzeului tulcean pe 5 noiembrie 2006. Mulțumirile noastre, transmise ei și pe această cale, constituie singura formă de recompensă pentru descoperirea făcută și mai ales pentru gestul său. Acum, obiectul respectiv este în inventarul Muzeului de Istorie și Arheologie din Tulcea, la nr. 47376.

Piesa în discuție este o aplică din bronz (Fig. 1), cu dimensiunile de 6 × 5,6 cm, desprinsă încă din antichitate de acel suport pentru care a fost creată. Ea a putut servi ca decor la o serie de elemente de mobilier, cum sunt tăbliile de la paturi, terminațiile cârligelor de la cuiere, decor la un car (poate de luptă) sau, pur și simplu, element decorativ la vestitele casete de obiecte personale. Pentru fixare a fost prevăzută cu două mici orificii, cu diametru de 0,2 cm, realizate în zona inferioară a pletelor coafurii ce cad de o parte și de alta a feței figurinei. Într-unul din orificii se mai păstrează încă fragmentul de cuișor ce a servit la fixarea aplicei pe suportul ei.

Privită din punct de vedere artistic, figura Medusei de la Celic-Dere are înfățișarea unei femei cu fața bucălată, buzele cărnoase, senzuale, nasul plat, puțin acvilin, iar ochii au fost realizați prin două concavități, gravate ca două mici cratere. Este o formă artistică ce exprimă durere și suferință. Buclele coafurii acoperă o parte din frunte, fapt ce-i micșorează din lățime și-i favorizează înfățișarea unei expresii dure, răutăcioase. Ele se prelungesc în părți ca două plete, împletite regulat pe aproape toată lungimea lor, cu excepția capetelor care, în partea dreaptă se subțiază și se dublează, pe când la capătul din stânga obrazului, se îngroașă și se desfac, devenind duble. Această imagine a permis interpretarea că bucla respectivă, ce are formă continuă, poate fi considerată ca fiind alcătuită din doi șerpi care au trupurile încolăcite, iar cozile și capetele desprinse.

Din punct de vedere tehnic, coafura din jurul capului s-a realizat în același proces de turnare, prin alcătuirea unei bande în relief, arcuită deasupra capului și ușor bombată pe toată lungimea. Pe suprafața ei a fost gravat un șir de caneluri oblice, la distanțe și adâncimi regulate, cu excepția capetelor care în dreapta se întetesc, iar în stânga se adâncesc, sugerând, așa cum am presupus, forma cozilor și a capetelor de șerpi.

---

¹ Simion 2003, 213-216.

Pe creștetul capului, deasupra acestor bucle ale coafurii, artistul a realizat o diademă cu un aspect simplu, nedecorată, ce aureolează chipul acestei divinități a răului și spaimei.

Spatele piesei este concav pe toată suprafața, având marginile din zona superioară a capului ușor evidențiate în afară, pentru ca, atunci când piesa este fixată pe suportul ei, să se obțină o înclinare a privirii către pardoseală, expresie a formei de supunere, plecăciune, regret și tristețe.

În ceea ce privește conservarea piesei, timpul i-a dat o patină verzui-roșcată care s-a îngroșat și în contact cu aerul a făcut posibilă apariția, pe alocuri, a oxizilor verzui de cupru, declanșând un proces de atac și exfoliere, reușind astfel să pătrundă în unele puncte pe suprafața bronzului, până la culoarea roșcată a miezului.

Așa după cum am afirmat, figurina de bronz de la Celic-Dere este o componentă de la un obiect de import, adică din afara regiunii noastre. Astfel de aplici cu chipul lui Dionysos sau de Menadă, au mai fost descoperite în aceleași condiții fortuite și la *Noviodunum*, ca și la *Aegysus*², precum și în alte centre romane din România, cu precizarea totuși că cele cu chipul Medusei se găsesc foarte rar. Pe teritoriul României se mai cunosc doar câteva astfel de descoperiri: una la Drobeta-Turnu Severin, sub formă de medalion³, apoi la *Tibiscum*, unde este reprezentată pe un ataș de toartă de la un vas⁴. Ne sunt de asemenea cunoscute și alte patru descoperiri. La cetatea dacică de la Piatra Craivii este reprezentată pe un ataș de situlă⁵. Chipul acestei Meduse este încadrat într-o ramă romboidală și are prevăzut deasupra tâmpelor două aripioare. I s-au stabilit analogii cu descoperirile de la Trier și a fost datată în perioada dintre sec. II a.Chr. – sec. I p.Chr.⁶. Alte două piese asemănătoare sub aspect artistic se înregistrează mai întâi pe o piesă de harnașament, descoperită în castrul roman de la Buciumi și pe un medalion de plumb⁷. Cea mai importantă este o aplică de bronz aurit, descoperită prin săpături arheologice organizate în 1973 la Ulpia Traiana Sarmizegetusa (Fig. 3) și a fost apreciată ca fiind o piesă creată cu scop ornamental, o aplică pentru decorarea unei piese de mobilier sau, pur și simplu, pentru interiorul unei încăperi⁸.

O altă piesă identică, tot sub formă de aplică, se păstrează la Narodni Muzei din Požarevac⁹.

Reprezentări ale Gorgonei Medusa sunt cunoscute în toată lumea greco-romană europeană¹⁰ și, în aceeași măsură, le găsim și în provinciile romane din Africa¹¹, față de care piesa noastră, indiferent de utilitatea pentru care a fost creată, ajunge cu unele exemplificări până la identitate.

De fapt, ca și în alte reprezentări figurale de serie, cum este și cazul piesei în discuție, după maniera artistică în care a fost creată, proporțiile pe care artistul le respectă și mai ales ideologia iconografică pe care o reprezintă, aplica cu chipul Medusei descoperită la Celic-Dere constituie una din formele de exprimare ale artei oficiale romane la care aceasta a ajuns în sec.

² Simion 1988, 365-379, pl. 4 / 7-9.

³ Pop 1978, 138, fig. 6.

⁴ Bona, Rogazen, Pop 1985-1986, 538, fig. 2.

⁵ Alicu, Rusu 1971, 95-96.

⁶ Alicu, Rusu 1971, 96.

⁷ Alicu, Rusu 1971, 96-97.

⁸ Alicu, Rusu 1971, 96-97.

⁹ Popovič *et alli* 1969, 111, nr. 171, fig. 171.

¹⁰ Ridder 1913, 195, *passim*; Ménez 1966a, 101, nr. 255; 102, nr. 253, pl. 75; Ménez 1966b, 183, nr. 234.

¹¹ Boube-Piccot 1975, 102, pl. 36; 226-230, pl. 161-165; 313 și urm., pl. 254-255.

II-III p.Chr. Este perioada filoelenă când, mitologia grecească ajunge victorioasă și dominantă în întregul Imperiu Roman, când acțiunile legendare ale acesteia sunt preluate și concretizate oficial prin ideologia noii arte a imperiului. În toate cazurile pe care le cunoaștem și la care am făcut trimitere, această gorgonă, care este cea mai mediatizată de altfel, nu ne mai apare într-o înfățișare hidoasă și atât de înfricoșătoare, ca numai la vederea ei muritorul de rând să devină stană de piatră, sau ca monstrul, ce venea să o devoreze pe Andromeda, să împietrească imediat când Perseus i-a arătat capul Medusei. Se poate ca în acea perioadă nici sângele Medusei, strâns de Perseus, să nu mai fi fost folosit ca otravă pentru a ucide, ci, după cum spune aceeași legendă, ca leac tămăduitor. Chiar și Perseus, eroul ce trebuia să o omoare în locul unde gorgona dormea, a fost condus – spune legenda – de către Hermes și Athena, cu ajutorul oglinzii unui scut, de aici și istoria împodobirii scutului zeiței Athena cu chipul Medusei și figura calului înaripat – Pegasus.

Nici chiar tradiționala ei coafură nu mai este realizată ca în perioada arhaică, într-o formă deformată și înspăimântătoare, dezordonată, în care se încolăcea un număr impresionant de șerpi. Într-o perioadă ulterioară arhaicului târziu și începutului clasicismului grecesc (sec. V a.Chr.) figura Medusei ne apare într-o manieră cu trăsături frumoase (Fig. 2), deși coafura este tot așa de bogată în onduleuri în care stau încolăciți o serie de șerpi, așa cum de altfel a fost redată pe capetele a două palmete de la toartele unei amfore de bronz descoperită în Macedonia¹². Aceasta este imaginea clasică a Medusei la care acum, în perioada romană, șerpilor din păr sunt înlocuiți cu onduleuri ale buclelor unei coafuri mai mult sau mai puțin bogate, ori doar aranjate într-o formă cât de cât ordonat, din care la unele exemplare se desprind și se ramifică două aripioare (Fig. 3). Ea ne apare acum sub forma unor aplici cu funcții decorative, cu o înfățișare figurală acceptată de societate fără a mai trezi spaimă și groază, acestea rămânând doar în conținutul legendei¹³.

Bibliografie

Traianus Conditor Daciae, Catalogul Muzeului Național de Istorie, 1999, București.

Alicu, D., Rusu, A. 1971, *Câteva reprezentări ale Gorgonei Medusa în Dacia Intracarpatică*, ActaMN 11, 93-101.

Balaci, A. 1966, *Mic dicționar mitologic greco-roman*, București.

Baube-Piccot, C. 1975, *Les bronzes antiques du Maroc*, II. *Le mobilier, texte set planches*, Rabat.

Bona, P., Rogozen, P., Pop, C. 1985-1986, *Noi piese figurate descoperite la Tibiscum*, ActaMN 22-23, 537-540.

Comstock, M., Vermeule, C. 1971, *Greek. Etrusca net Roman Bronzes in the Museum of Fine Arts Boston*, Boston.

Giuliano, A. 1960, *Enciclopedia dell'arte antica, classica e orientale*, III, Roma.

Menzel, H. 1966a, *Die antiken Bronzen im Römisch-Germanischen Museum Köln*, Köln.

Menzel, H. 1966b, *Die römischen Bronzen aus Deutschland*, II, Trier, Mainz.

Pop, C. 1978, *Statui imperiale de bronz în Dacia romană*, ActaMN 15, 135-165.

¹² Comstock, Vermorele 1971, 300, fig. 426.

¹³ Giuliano 1960, 582 și urm.; Balaci 1966, 165 și urm.

- Popovič, Lj.B., Mano-Zisi, D., Veličkovič, M., Jeličić, B. 1969, *Antička Bronza u Jugoslaviji*, Beograd.
- Ridder, A. de 1913-1915, *Bronzes antique de Louvre*, I - II, Paris.
- Simion, G. 1988, *Les bronzes figurés romains trouvés dans la région du Bas-Danube et la question de leur origine*, în *Griechische nad römische Statuetten und Grossbronzen, Akten der 9. Tagung über antike Bronzen 21. – 25. Aprilie 1986 in Wien*, Viena, 365-379.
- Simion, G. 2003, *Cercetările de pe Valea Celicului*, în *Culturi antice în zona Gurilor Dunării, I. Preistorie și protoistorie*, BibIIP-A 5, 213-216.

Fig. 1. Aplică cu chipul Medusei descoperită la Celic-Dere.

Fig. 1. Applique de bronze avec le visage de la Méduse découverte à Celic-Dere.

Fig. 2. Toarte de amforă de bronz cu chipul Medusei (sec. V a.Chr.) (după Comstock, Vermeule 1971).

Fig. 2. Anses d'amphore de bronze avec le visage de la Méduse (le Ve siècles av. J.-C.) (après Comstock, Vermeule 1971).

Fig. 3. Aplică decorativă de bronz aurit (Sarmizegetusa) (după Catalogul MNIR Traianus Conditor Daciae).

Fig. 3. Applique décoratif de bronze doré (Sarmizegetusa) (après Catalogul MNIR Traianus Conditor Daciae).